

פורום ארגוני צעירות

יולי 2014

"צעירות הגרות בין הכסאות"

סיוע בשכר דירה לאשה צעירה רווקה¹ מחוסרת עורף משפחתי ו/או עורף משפחתי מסכן ו/או מחוסרת דיור ו/או מחוסרת או מעוטת הכנסות.

נייר עמדה והצעה לתיקוני הוראה 3.33 בתע"ס² הוראה 08/27 של משרד השיכון לטיפול וסיוע בדרי רחוב³ והוראה 08/25 של משרד השיכון לטיפול בנשים מוכות⁴

כתיבה: דנה מירטנבאום (עו"ד), מור ארם (עו"ס)

ועדת היגוי: מירית סידי, דנה סבוראי, הילה סופרמן-הרניק, תלמה גלובוס, טלי מאור, רועי מצר, סמאח סלאימה

תודות: עו"ד קרן הורוביץ, רועי מצר, ד"ר שמוליק שיינטוך

תוכן עניינים:

- א. הקדמה.....עמ' 3
- ב. המלצות הפורום - כללי.....עמ' 5
- ג. הגדרות, גורמים מפנים וקריטריונים.....עמ' 6
- ד. תיקונים בנהלים הקיימים.....עמ' 8
- ה. תיקון הסעיפים הרלוונטיים.....עמ' 9
- ו. רציונאל והרחבה.....עמ' 10
- ז. נספח.....עמ' 13

¹ הצעתנו זו מיועדת לצעירות שאינן נשואות ואינן אמהות לילדים (ועל כן במקרה הצורך יטופלו על ידי היחידה למתגברים ומתגרות צעירים וצעירות במשרד הרווחה). נשואות ואמהות לילדים מקבלות מענה דרך היחידה לפרט ומשפחה במשרד הרווחה.

² תע"ס 3.33 - הטיפול באוכלוסיית דרי הרחוב מיום 21.1.2010. עמוד 42 נספח ג'.

³ הוראה 08/27 של משרד השיכון כללים ואופן טיפול וסיוע בדרי רחוב מיום 1.3.2002

⁴ הוראה 08/25 של משרד השיכון כללים ואופן הטיפול בנשים מוכות מיום 1.3.2002

פורום ארגוני צעירות

בגיל 15 בעזרת העובדת הסוציאלית הוציאו אותי מהבית בגלל בלאגנים לפנימיה. הפנימיה סידרה לי משפחה מארחת במושב בדרום בגלל שלא יכולתי לצאת לחופשות בבית. בסוף הפנימיה (כשהייתי בת 18 וחצי) התגייסתי לצבא. השתחררתי לפני שמונה חודשים, גרתי אצל חברות מאז השחרור כי המשכורת שלי כנציגת שירות ב"פלאפון" לא מאפשרת לי לממן שכר דירה. ניסיתי לחזור ולגור בבית אבל אחרי הפעם הראשונה שבקשתי מאבא שלי לא לראות סרטים כחולים לידי בסלון- וסירב, עברתי שוב לגור אצל חברה. אני לא יודעת מה יהיה בהמשך.

(ק', בת 21, בוגרת פנימייה)

לאורך השנים ליוויתי עשרות צעירות שהתמודדו עם מצבי מצוקה שונים. היה מדהים לראות את הכוחות שהן הפגינו בהתמודדות שלהן מול מצבי חיים מורכבים ואת הניסיונות הכנים של רשויות שונות לסייע בידן. ואולם, תחום שבו בכל פעם מחדש מצאתי עצמי ניצבת מול שוקת שבורה, היה היעדר פתרון דיור הולם לאותן צעירות. עשיתי ניסיונות רבים "לכופף" ולהתאים את הסיפור שלהן, כך שיתאים לקריטריונים הנוקשים של נוהל דרי רחוב או לאלו של נוהל הסיוע בשכר דירה לנשים יוצאות מקלטים- בכדי שיהיו זכאיות לסיוע בשכר דירה, על מנת למנוע את חזרתן לביתן הפוגע.

לדוגמא, סיפורה של מ', בוגרת משפחת אומנה, חסרת עורף משפחתי בת 23. לאחר השקעה מרובה הצליחה מ' לחלוץ את עצמה ממערכת זוגית אלימה ומנצלת. במקביל, פוטרה מעבודתה בשל צמצומים. היא נותרה ללא שום יכולת לממן בכוחות עצמה דיור הולם וטווח האפשרויות שעמדו בפניה נע בין חזרה לבן זוגה האלים לבין נדודים בין דירות של חברות עם תיק על הגב כשכל רכושה המועט איתה.

(ר, עו"סית העובדת עם צעירות)

פורום ארגוני צעירות

א. הקדמה

"פורום ארגוני צעירות" קם בשנת 2011 ושם לו למטרה לקדם את אוכלוסיית הצעירות (18-25)⁵ במצבי סיכון ומצוקה בישראל (להלן: "הצעירות"), מתוך הכרה בייחודיות חווית החיים שלהן. בקבוצת הצעירות בסיכון נכללות, בין היתר, צעירות החיות בעוני, אינן עובדות או מועסקות בשכר נמוך או המתמודדות עם חובות כבדים; בוגרות פנימיות ומשפחות אומנה הנותרות ללא קורת גג בגיל 18; מהגרות (עולות חדשות וותיקות); צעירות ללא עורף משפחתי ו/או עורף משפחתי מסכן ו/או צעירות שנפלטו ממוסדות או מבתיהן; צעירות שחוו ניצול מיני; צעירות המעורבות בזנות; צעירות ערביות שהורחקו מסביבתן בעקבות פגיעה או אלימות ואיומים; צעירות החוות ניצול קשה, לרבות ניצול מיני ושעבודן לטובת עבודות הבית והגבלת חופש התנועה שלהן בתמורה למגורים; צעירות הסובלות מקשיים בהשתלבות בחברה, בלימודים ובתעסוקה.

צעירות הנאלצות להתמודד עם מצבי ניצול קשים כדי לדאוג לקורת גג מעל ראשן, הן פעמים רבות "שקופות" בעיני המערכות השונות שאמורות לתת להן מענה. בנוסף, גם כאשר הן "נראות" עדיין חסרים בישראל מענים מספקים המותאמים לצורכיהן השונים והמגוונים, מגדרית, וגילית..

בנושא "בוער" זה של **המחסור בדיוור הולם⁶ לצעירות**, בחר הפורום להתמקד ולטפל במגוון דרכים, בין היתר על ידי פיתוח מודל "דיוורית"⁷, וכן, קידום נוהל סיוע בשכר דירה לצעירות מחוסרות עורף משפחתי, מחוסרות דיוור ומעוטות הכנסה.

פורום צעירות שם לו למטרה כי בכל נוהל, תיקון או התייחסות לדיוור בכלל, ולסיוע בשכר דירה בפרט, תהיה התייחסות לאוכלוסיית הצעירות בסיכון - מגדרית וגילית.

⁵ "אשה צעירה" כאמור במסמך זה הינה אשה צעירה בין הגילאים 18-25 והינה נגזרת מההגדרה בסעיף 2 להוראה 1 פרק 17 ב"תע"ס **מדיניות הטיפול בנערות וצעירות**; – "נערה וצעירה בגיל 13 – 25 רווקה, (למעט מפגרת בשכלה, חולת נפש, מכורה לסמים או לאלכוהול) שמאפייני התנהגותה הם הרס עצמי ונמצאת בהידרדרות או בסכנת הידרדרות וחוותה אירועים טראומטיים: נפשיים, רגשיים וחברתיים.

⁶ הזכות לדיוור הוכרה בישראל כזכות יסוד בעלת ערך חוקתי - סעיף 11 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות- 1976 קובע את הזכות של כל אחד ואחת ומשפחתו/ה לתנאים סטנדרטיים נאותים של חיים, הכוללים **בין היתר דיוור נאות (ובנוסף אוכל וביגוד)** והמשך הקידום של תנאי החיים. הערה כללית 4 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות מספקת, בסעיף 8 פרשנות המהווה תשתית משפטית לחוק הבינלאומי, באשר למרכיבי המינימום שצריך לקחת בחשבון, כאשר באים להגדיר **דיוור נאות** – ראה נספח. <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/HRIP/circle/gencom4.htm>

⁷ "מודל הדיוורית" מבנים המיועדים לצעירות בסיכון אשר יפעלו על פי עקרונות המדגישים התבססות על מידת עצמאות גדולה של הצעירה, פתרון דיוור, ליווי והנגשה של שירותים והתמודדות עם השלכה נוספת להעדר דיוור עבור צעירות, והיא הפגיעה ביכולתן למצוא את זכויותיהן.

פורום ארגוני צעירות

חשוב לציין כי הנוהל ייטיב גם עם צעירים במצבי סיכון, וכבר כיום ישנה כוונה על ידי שולחן עגול של רה"מ הדן בנושא צעירים ודירור (להלן: "השולחן העגול")- לתקצב סיוע בשכר דירה לצעירים וצעירות. לשולחן העגול הוגשה טיוטה מוקדמת של נייר זה.

אשר על כן, מטרת כתיבתו, של נייר זה הינה הבאת קולותיהן המגוונים של הצעירות וקידום פתרונות הנותנים מענה לנסיבות חייהן הייחודיות. להבדיל מצעירים בנסיבות חיים מסכנות, הרי שפגיעותן של צעירות לנסיבות אלו הינה מוגברת;

הצעירות שנופלות בין הכסאות

קבוצה גדולה של צעירות בסיכון, אינה תואמת אף לא אחת מהקטגוריות המאפשרות סיוע בשכר דירה לפי הנהלים הקיימים היום. בדרך כלל מדובר בצעירות שהקשר שלהן עם משפחות המוצא רופף והן אינן יכולות להתגורר עמן (בין היתר בשל פגיעות קודמות).

לצורך המחשה, צעירה שיצאה בגיל 18 מפנימייה, אינה מכורה לאלכוהול, אינה בזנות וכל קשייה נתונים בכך שאין לה קשר עם משפחתה בשל פגיעה שעברה בתוך המשפחה, לא תהיה זכאית לסיוע בשכר דירה שיקנה לה קורת גג של ממש. בנסיבות אלו לא תוכל לרוב לנהל אורח חיים סביר, ללמוד ולהתפרנס ועל כן, עלולה להתדרדר למצבי חיים מסכנים.

נכון להיום, זכאיות לסיוע בשכר דירה צעירות הזכאיות לסל שיקום בגין היותן נפגעות נפש או נכות, או המגיעות למצב שהן יכולות להיות מוגדרות "דרות רחוב" כפי ההגדרות המצויות בתע"ס 3.33 נכון להיום- ובין היתר באמת גרות ברחוב, עם מצב הזנחה גופני ונפשי קיצוני.

בנוסף, מרבית הצעירות עליהן מדובר במסמך, לא תוכלנה לקבל סיוע בשכר דירה לפי הנהלים הקיימים היום לסיוע בשכר דירה של משרד השיכון, הוראה ⁸ 08/04 והוראה 08/01⁹. נהלים אלו מוגבלים ולא כוללים בהם את מציאות החיים של צעירות מעל גיל 18 מחוסרות עורף משפחתי. אין התייחסות לצעירות בגפן ללא ילדים. הנהלים הקיימים מעניקים סיוע ליחידים מעל גיל 21, למשפחות חד הוריות, או ליחידים המקבלים קצבאות של המוסד לביטוח לאומי. הליך הוצאת תעודת הזכאות לביטוח לאומי הינו מורכב ומייגע וצעירות רבות נופלות בסבך הביורוקרטיה או לא עומדות בקריטריונים של זכאות, למרות ההיסטוריה שלהן ומציאות החיים שלהן.

⁸ הוראה 08/04 של משרד השיכון מיום 29.1.2012- השתתפות בתשלום שכר דירה

⁹ הוראה 08/01 של משרד השיכון, מיום 1.6.99- זכאות לסיוע של חסרי דירה

פורום ארגוני צעירות

לסיכום, נכון למצב החוקי, המשפטי והנורמות הרווחות היום צעירה ש"נופלת בין הכסאות" הינה צעירה שאינה שבורת רוח, נפש וגוף עדיין - ועל כן לא תזכה לסיוע בשכר דירה המשכי וקורת גג של ממש.

בדרך זו, היא עלולה תוך זמן קצר להידרדר למצבי מצוקה עמוקה, שבאופן אבסורדי יכול להוביל אותה צעירה לקבל סיוע בשכר דירה כדרת רחוב.

האם לא עדיף למנוע הידרדרות זו קודם?

ב. המלצות הפורום

1. כללי¹⁰ :

- א. כפי הנהוג במדינות רבות בעולם המערבי יש להכיר בחוסר בדיור הולם וחסרות בית כמצב סיכון, וכן כחסם בפני היכולת של צעירות לשאוף, לקדם ולקבל מענה לשאר צרכיהן הבסיסיים (לימודים, תעסוקה, זוגיות בריאה וקבוצת שייכות).
- ב. יש להרחיב את הגדרת חסרות הבית (homelessness) המקובלת בישראל ולהוסיף קריטריונים שיכללו היבטים מגדריים וגיליים לגבי נשים צעירות, מחוסרות דיור, או המתגוררות בדיור לא הולם ומסכן אותן עד פגיעה בכבוד האדם שלהן (פגיעות מיניות, התעללות פיזית, הזנחה ועוד).
- ג. בכל פתרון יש לכלול גם התייחסות לאוכלוסיות נשים צעירות מתרבויות שונות ומגוונות (כגון נשים חרדיות, נשים ערביות, נשים חסרות מעמד ותושבות בישראל ועוד).

2. התיקונים המוצעים

הנייר מציע התאמות ותיקונים בתע"ס 3.33 ובנוהל משרד השיכון בנוגע לדרי רחוב, ובנוהל משרד השיכון המסדיר סיוע בשכר דירה לנשים מוכות על ידי הרחבת משך הסיוע הניתן לצעירות (בלי ילדים) מחוסרות עורף משפחתי.

¹⁰ רחלי שנהב גולדברג, [כשאין לך חדר משלך](#), דצמבר 2011. נייר עמדה אודות בעיית הדיור של צעירות בסיכון מטעם פורום ארגוני צעירות. הנייר מכיל סקירה על מעני דיור לצעירות חסרות בית במדינות: קנדה, אוסטרליה ובריטניה.

פורום ארגוני צעירות

ג. הגדרות, גורמים מפנים וקריטריונים:

1. הגדרת "צעירה" (בנהלים הרלוונטיים לסיוע בשכר דירה בכל אחד מיישובי הארץ) "אשה צעירה (18-25) מחוסרת עורף משפחתי ו/או עם עורף משפחתי מסכן¹¹ מחוסרת דיור, מחוסרת או מעוטת הכנסות (הזכאית לקצבה של הביטוח הלאומי או¹² משתכרת בשכר נמוך, דהיינו עד 60 אחוז משכר המינימום) אשר אינה יכולה לדאוג למגורים בכבוד בכוחות עצמה ואשר אין בבעלותה זכות בדירה או נכס כמשמעותם בסעיף 2 להוראה 08/04 של משרד השיכון – השתתפות בשכר דירה. אשה צעירה מחוסרת דיור מחוסרת דיור תחשב גם צעירה שיש לה זכויות בנכס או דירה אך אינה יכולה לממש את זכויותיה אלו, בשל סיכון ממשי לחייה, או אשר בזמן הדיון המשפטי למימוש זכויותיה אלו נותרת ללא קורת גג ופתרון דיור; בנוסף יכללו בהגדרה צעירה שמשפחתה לא יכולה לסייע לה; פיתרון המגורים הנוכחי שלה עלול להעמידה בסיכון ממשי לפגיעה פיסית, מינית או רגשית. לרבות; צעירה ששהתה עד גיל 18 במסגרות חוץ ביתיות, כגון פנימיות, הוסטלים, דירות מעבר/קלט, ונותרה מחוסרת דיור עם הגיעה לגיל 18, צעירה שהוכרזה טרם מלאו לה 18 כקטינה נטושה/חסרת ישע.¹³

2. הגורמים המוסמכים להגדיר ולהפנות "צעירה"

צעירות יוכלו לפנות בעצמן או להיות מופנות לקבלת סיוע בשכר דירה על ידי שירותים ומוסדות של משרד הרווחה בהן שהתה עד גיל 18, או כאלה המסייעים לה אחרי גיל זה. גורמים מפנים נוספים יהיו ארגוני חברה אזרחית העובדים עם צעירות ועם הרווחה דוגמת על"ם, חצר נשית, מנטורנינג, איתך-מעכי, נע"מ, בת עמי, פורום הצעירות ועוד.

¹¹ צעירה תוגדר כחסרת עורף משפחתי כאשר: המשפחה מסכנת נפשית, פיזית ו/או רגשית, אין משפחה, משפחה לא מתפקדת – מאסרים, אשפוזים, עוני קיצוני.

¹² כיום עומד על סך של עד 2500 ש"ח

¹³ פורום ארגוני צעירות ממליץ כי הגדרה זו תחול גם על צעירות חסרות מעמד מוסדר ו/או זכות תושבות בישראל.

פורום ארגוני צעירות

3. דגש בטיפול והתאמה גילית ומגדרית בבקשה/הפנייה של צעירות (לרשום בכל

הנהלים שיצאו בנושא דיור, צעירים וצעירות):

א. על הבקשה להיענות בזמן קצר – עד שלושה שבועות. המרחק בין הרחוב לבין הצעירה הוא קצר.

ב. אין לערוך חקירות מיותרות ומקשות, ואין לבקש מסמכים מרובים לשם קביעת זכאות. אישור הבקשה צריך שיסתמך בעיקרו על חוות דעת מקצועית של רווחה או גורמים מחברה אזרחית שעובדים עם צעירות.

ג. צעירות המתגוררות בדירות של משרד הרווחה או בדירות ואמורות להשתתף בשכר דירה, ייהנו מהסיוע בזמן שהותן שם.

ד. בכל פתרון דיור, במידה ומספר צעירות המקבלות סיוע יתגוררו בשותפות, יקבלו תוספת של 10% לגובה הסיוע.

4. משך זמן הסיוע בשכר דירה - תקופה ממושכת - עד 4 שנים.

מניסיונו בשטח עם צעירות מחוסרות עורף משפחתי, סיוע בשכר דירה לתקופה ממושכת תאפשר תהליך ממשי של שינוי וביסוס שינוי בחייהן, כמו גם להעניק להן דיור הולם וקורת גג של ממש.

תקופת הזכאות תהיה למשך 48 חודשים, פרק זמן שיאפשר לצעירה "לעמוד על רגליה", לעבור תהליכים טיפוליים, ללמוד או לרכוש הכשרה מקצועית, שתאפשר לה יתר עצמאות כלכלית בהמשך הדרך.

המענים הזמניים הקיימים היום מוגבלים הן מבחינת מספר המיטות המוצעות בהם והן במשך הזמן אותו מספקים - עד שנתיים (כפי שיובהר בסעיף ו')

פורום ארגוני צעירות

ד. תיקונים בנהלים הקיימים

התאמת נוהל דרי רחוב לצעירה ללא עורף משפחתי מחוסרת דיור

כאמור, צעירות מחוסרות עורף משפחתי מחוסרות דיור הן שותפות למצבן של אלו המוגדרות דרות רחוב. זוהי ההגדרה המתאימה ביותר לתיאור מציאות חייהן בטווח המושגים הקיים בנהלי משרד השיכון.

אולם, תע"ס 3.33 והוראה מס' 08/27 של משרד השיכון¹⁴ אינם כוללים את הצעירות בתוך הגדרותיהם, ובכך למעשה עיוורים למציאות חייהן. כך לדוגמה, הגדרת "דר רחוב" מכוונת לאנשים המצויים לגמרי מחוץ לנורמה עם הזנחה גופנית ו/או נפשית, בשילוב עם התמכרויות, התנכרות ותלישות. צעירות רבות אינן מכורות לאלכוהול או סמים, אינן נפגעות נפש, שומרות על היגיינה ונמנעות מהזנחה. חלקן אף שומרות במידה מסוימת על קשר עם משפחתן.

נשים, ובפרט נשים צעירות, כמעט לעולם תעדפנה להימנע מלינה ברחוב, בשל חשש מהאיומים האורבים להן שם. כתוצאה מכך, הן אינן עונות לקריטריונים הקבועים בתע"ס ובנוהל משרד השיכון לסיוע לדרי רחוב- ועל כן אינן זכאיות לסיוע בשכר דירה כדרות רחוב. בנוסף, בתע"ס יש הבחנה בין "דרי רחוב" ובין "חסרי דיור"; "חסרי הדיור משתייכים לאוכלוסייה פגועה אשר בעיית הדיור הכריעה אותה, אך היא בדרך כלל פעילה, נאבקת לשינוי ולשיפור מצבה, ואשר פתרון בעיית הדיור עשוי לפתור בעייתה".¹⁵ ואילו "דר רחוב" הינו כאמור "אינו נאבק לשנות את מצבו ואינו מסוגל לנהל חיים נורמטיביים".¹⁶

על אף שהצעירות אינן מובסות ומנהלות לכאורה אורח חיים נורמטיבי ולפעמים נראה שהן אף מנסות לעמוד על זכויותיהן מול הרשויות, הן אינן מתגוררות ברחוב, אינן מכורות או מוזנחות פיזית - ועדיין המרחק בין לבין הרחוב הוא כפסע.

¹⁴ הוראה 08/27 של משרד השיכון כללים ואופן טיפול וסיוע בדרי רחוב, שם.

¹⁵ סעיף 2.2 לתע"ס 3.33, שם

¹⁶ סעיף 2.1 לתע"ס 3.33, שם

פורום ארגוני צעירות

התאמת נוהל נשים מוכות

כמו כן, ובהתאם למה שנאמר במסמך זה לעיל, אנו מבקשות לתקן את הוראה 08/25 של משרד השיכון¹⁷ – כללים ואופן הטיפול בנשים מוכות, בכך שמשך הסיוע בשכר דירה שניתן לנשים צעירות עם עבר של אלימות יהיה אף הוא למשך 48 חודשים, בדומה לסיוע בשכר דירה שניתן לדרי רחוב.

ה. תיקון הסעיפים הרלוונטיים

1. תיקון הוראה 3.33 בתע"ס מיום 21.10.2010

לסעיף 2 לתע"ס 3.33 יתווסף סעיף 2.4 שנוסחו כדלהלן:

"על אף האמור לעיל, בין אוכלוסיית דרי רחוב תוגדרנה גם **צעירות מחוסרות עורף משפחתי מחוסרות דיור, מחוסרות או מעוטות הכנסות** וזאת גם אם אינן עונות להגדרות בסעיף 2.1, 2.2, ו-2.3"

2. תיקון הוראה 08/27 של משרד השיכון- כללים ואופן טיפול וסיוע ב"דרי רחוב"

מיום 1.3.2002

לסעיף 2 יתווסף סעיף 2.6 שנוסחו כדלהלן:

"על אף האמור לעיל, בין אוכלוסיית דרי רחוב תוגדרנה גם **צעירות מחוסרות עורף משפחתי מחוסרות דיור, מחוסרות או מעוטות הכנסות** וזאת גם אם אינן עונות להגדרות בסעיף זה לעיל". (כאן ניתן לכלול את ההגדרה שנוסחה במסמך זה לעיל - ג.2)

3. תיקון הוראה 08/25 של משרד השיכון – סיוע לנשים מוכות, מיום 1.3.2002

לסעיף 2 לאחר המילים "זקוקות להגנה" תבואנה המילים "לרבות נשים צעירות מחוסרות עורף משפחתי מחוסרות דיור, מחוסרות או מעוטות הכנסה". (כאן ניתן לכלול את ההגדרה שנוסחה במסמך זה לעיל - ג.1)

בנספח ב' יוספו תחת הטבלה "יחידה עם ילדים" ותחת הטבלה "יחידה ללא ילדים" **הערה כדלהלן:** "למרות האמור לעיל, אם המדובר באשה צעירה (18-25) מחוסרת עורף משפחתי, מחוסרת דיור, מחוסרת או מעוטת הכנסה תורחב תקופת הסיוע עד 48 חודשים"

¹⁷ הוראה 08/27 של משרד השיכון- כללים ואופן הטיפול בנשים מוכות, שם.

פורום ארגוני צעירות

1. רצינול והרחבה:

חסרות בית¹⁸ של צעירות ללא עורף משפחתי- מבט חברתי, גילי ומגדרי:

המענים הקיימים והחסמים:

בישראל קיים מערך של פתרונות דיור זמניים לצעירות בסיכון הממומנים על ידי משרד הרווחה ועמותות, המיועדים לספק מענה לתקופות של מעבר בחייהן של צעירות ממקום למקום או בעת חירום. פתרונות אלה כוללים דירות מעבר, הוסטלים, דיור לזמן השירות הלאומי והצבאי, וכן מענה חירום ללילה. המענים השונים מוגבלים משתי בחינות עיקריות: הראשונה היא מיעוט המקום ומספר המיטות לעומת מספר הצעירות הנזקקות לפתרון דיור. בנוסף, היה והצעירות מצאו מקום מגורים במסגרות אלו - הרי שהן מציעות פתרון לזמן קצוב של שנה עד שנתיים (במהלכן הן בדרך כלל צריכות להתמודד עם חסמים חברתיים רבים כגון השלמת השכלה, החזרי חובות, תביעות ומיצוי זכויות, רכישת מקצוע, העדר מערכות משפחתיות תומכות, העדר הון התחלתי- ובד בבד, להתחיל צעדיהן ב"עולם המבוגרים").

"אחרי שנה או שנתיים במסגרת חוץ ביתית הצעירות נזרקות למציאות"

(ס', עו"ס העובדת עם צעירות)

במענים הזמניים הקיימים (למי שזכתה במקום בהם) - כבר נדרשות הצעירות כעבור שנה או שנתיים, להתמודד עם המציאות הכלכלית התובענית של שוק עבודה קשה, בפרט לאוכלוסיות החיות בשוליים והחסרות מיומנויות בסיס, עם יוקר מחיה של אוכל ודיור, מציאות זו קשה על אוכלוסיות חזקות יותר בישראל, כל שכן היא קשה עד מאוד לאוכלוסיות בעוני. הדבר מקשה ביותר על צעירות חסרות עורף משפחתי למצוא את דרכן ולפתח את חייהן, לעבוד, לרכוש השכלה ומקצוע ובנוסף, לממן דיור מתוך הכנסה זעומה בדרך כלל. זוהי משימה שאינה אפשרית לרוב.

¹⁸ ההגדרות הרווחות בישראל הינן "דר רחוב" במקרה הקיצוני לבין "מחוסר דיור" במקרים רבים. לעומת זאת חסרות בית הינה רצף של מצבים עובדתיים היכולים להתקיים בחיי אשה/אדם והגדרת כמו גם הרחבת ההגדרות הקיימות של מיהו "חסר בית" (homeless) ומהי "חסרות בית" (homelessness) מהווה נדבך לשם פיתוח והגנה על חסרי בית. המצב בעולם, להבדיל מהמצב הקיים היום בישראל, הוא שההגדרות הקיימות הינן על רצף של מצבים עובדתיים שבהם א/אנשים מחוסרי דיור במצבים שונים בחיים. להרחבה ראו עוד: גיל גן מור ודנה פרייך חפץ, אין כתובת, הפרת זכויות האדם של חסרי הבית בישראל: תמונת מצב והצעה לגיבוש מדיניות חדשה, נייר עמדה של האגודה לזכויות האזרח והקליניקות המשפטיות אוניברסיטת תל אביב, מאי 2009 <http://www.acri.org.il/pdf/homeless.pdf>

שמוליק שטיינר, חיים בשוליים מדיניות כלפי אנשים חסרי בית בישראל, בהזמנת האגף למחקר תכנון והכשרה במשרד הרווחה והשירותים החברתיים, ספטמבר 2008

פורום ארגוני צעירות

בהעדר פתרון דיור המשכי ראוי ובהעדר תמיכה משפחתית וקהילתית, צעירות שהשתמשו במענים קצובים אלו, עלולות למצוא עצמן במצבי סכנה קשים, המפורטים בהמשך מסמך זה. אשר על כן, ניתן לומר בבירור שמרבית המסגרות הקיימות לא מספקות "דיור הולם" או "קורת גג של ממש".

בעשותנו שימוש במושג "דיור הולם" או "קורת גג של ממש" במסמך זה, כוונתנו לא רק לארבעה קירות שניתן לגור ביניהם, אלא קורת גג המאפשרת רווחה נפשית, המעניקה ביטחון ויציבות ושמירה על כבוד האדם של צעירות אלה, אשר המחסור בהם פוגע בהתפתחותן התקינה של הצעירות כבוגרות, בהשתלבותן בחברה וחושף אותן לסיכונים ממשיים, ייחודיים להן. כך למשל, היעדר דיור חושף צעירות לסיכון של כניסה לזוגיות אלימה ודכאנית, לניצול מיני בעבור קורת גג, לאובדן היכולת לשקם עצמן ולצאת ממעגל העוני באמצעות לימודים ורכישת מקצוע, ובמקרים קיצוניים, גם להידרדרות לזנות. במקרים אחרים, צעירות בסיכון שחוו פגיעה מינית וגילוי עריות בבית משפחתן, עלולות למצוא עצמן בלית ברירה מתגוררות תחת קורת גג אחת עם מי שתקף אותן, ואולי אף ריצה עונש מאסר בגין תקיפתן.

אשר על כן, קיומה של קורת גג של ממש הינה תנאי בסיסי בלעדיו אין ביכולתן של צעירות בסיכון לצאת ממעגלי העוני והמצוקה ודיור הולם הוא תנאי בסיסי והכרחי להשגת כל יעד טיפולי נוסף בעבודה עימן – זוגיות בריאה, השתלבות בלימודים ובעבודה ותרומה לחברה.

מבט גילי ומגדרי

"אשה צעירה ברחוב זה לא כמו גבר צעיר ברחוב"

(מ', עו"ס המטפלת בצעירות)

אין מידע מדויק על מספרן של נשים חסרות בית, גלויות או סמויות. הסיבה לכך הינה שהנתונים הקיימים מתייחסים רק לחסרי וחסרות בית אשר היו בקשר עם שירותי טיפול. לכן, ניתן להניח כי מספרם של אנשים חסרי בית גדול יותר מאלה המוכרים לרשויות, וביניהם נשים וצעירות רבות שאינן פונות לשירותי הטיפול.¹⁹

¹⁹ זעירא, ע., רסנר, נ. נערות במצבי מצוקה קשים, סקירת ספרות. מכון חרוב, 2014.

פורום ארגוני צעירות

בהבניות החברתיות, בפרט בחברות מסורתיות, אשה ללא בית "מותרת לכל". לעומת צעיר, "תעודת ההכשר" שלה נפגעת, היא מוכתמת, מביישת משפחה, עלולה להיפגע היכולת שלה להתחתן ולהקים משפחה והמחירים שהיא משלמת גבוהים.

כאמור, פגיעותן של צעירות חסרות עורף משפחתי, הנותרות ללא קורת גג של ממש, מוגברת ברמה הפיזית, הנפשית והבריאותית. כמו כן, אסטרטגיות ההישרדות של צעירות חושפות אותן לניצול ולפגיעות קשות המהוות פגיעה בזכויות אדם. על מנת להימנע מהרחוב בכל מחיר, צעירה עלולה לחבור לגברים שינצלו או שיהיה/ו אלימים כלפיה, להיעזר באנשים שינצלו את מצוקתה וישתמשו בה לצרכיהם - כליאה, סירסור ועוד. השהייה ברחוב מסוכנת ומייצרת פגיעות וסכנות ייחודיות כגון חוסר בקורת גג, מזון, והגנה. ללא הגנה, תהיה חשופה לפגיעות מיניות ולסכנות אונס, ואילו הגנה תיאלץ אותה ברוב המקרים לתת תמורה, בצורת שירותי מין או באופני ניצול אחרים.

פורום ארגוני צעירות

נספח

הגדרת דיור נאות

לפי הערה כללית 4 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות - סעיף 20⁸

- (א) **בטחון משפטי** של הדייר והגנה נגד פינוי בכוח, הטרדה ואיומים אחרים
- (ב) **זמינות** של שירותים חומרים ותשתיות שמאפשרים דיור נאות - מים נקיים ובטוחים לשתייה, אנרגיה לבישול, חימום, אור, סניטציה ומקום לניקיון. מקום לאחסון מזון, לפסולת וגישה לשירותי חירום
- (ג) **יכולת תשלום על הנכס** (Affordability); סובסידיות של המדינה ועל ידי הקצאת משאבים לבנייה, ועל ידי פיקוח על מחירי השכירות
- (ד) **התאמה** (Habitability); נכס שמתאים למגורים מבחינת מרחב מחיה, הגנה מפגעי מזג אוויר ופגעי בריאות ומחלות.
- (ה) **נגישות** (accessability) לקבוצות של א/נשים עם צרכים מיוחדים, מוגבלויות, מחלות נפש, נפגעים של אזורי אסון. גם החוק וגם המדיניות צריכים לקחת בעדיפות את הצרכים של קבוצות אלה.
- (ו) **מיקום** (location) הקרוב למקומות תעסוקה, שירותי בריאות, בתי ספר, טיפול בילדים ושירותים חברתיים אחרים. הגעה ממקומות פריפריה למקומות שיש בהם תעסוקה יכולה להציב אתגר למשקי בית עניים. בנוסף דיור לא צריך להיות ממוקם או בקרבה לאזורים מזהמים אשר עלולים לפגוע בזכות לבריאות של הדיירים.
- (ז) **התאמה תרבותית** (Cultural adequacy) של הדיור שתאפשר את הביטוי של הזהות התרבותית והמגוון. תכניות לפיתוח ומודרניזציה של דיור צריכות להבטיח את המימדים התרבותיים ביחד עם המימדים של התפתחות טכנולוגית.

²⁰ <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/IHRIP/circle/gencom4.htm>